

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту

Кафедра психології та педагогіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету здоров'я, психології, фізичної культури та спорту

Євген ПАВЛЮК

2022 р.

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна Психологія толерантності

Освітньо-наукова програма Психологія

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач(і)	Подкоритова Лариса Олександрівна
Профайл викладача	http://psy.khnu.km.ua/podkorytova-larysa-oleksandrivna/
E-mail викладача(ів)	podkorytovaL@khmnu.edu.ua
Контактний телефон	+38(050) 5286419; +38 (068)2075719
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khmnu.edu.ua/course/view.php?id=8514#section-1
Навчальний рік	2022-2023
Консультації	Очні: згідно розкладу; он-лайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Характеристика дисципліни

Статус дисципліни	Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин						Курсовий проект	Курсова робота	Форма семестрового контролю	
				Кредити ЄКТС	Години	Аудиторні заняття				Індивідуальна робота здобувача	Самостійна робота, в т.ч. ІРС			Залік	Іспит
						Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття						
В	Д	1	2	4	120	54	36		18		66			+	

Анотація дисципліни

Дисципліна «Психологія толерантності» є важливою для здобувачів вищої освіти, оскільки толерантність є і професійно важливою якістю психолога, і сучасною гуманістичною європейською цінністю. Толерантність є основою для ефективної професійної взаємодії, базуючись на безумовному прийнятті людини, та психологічною передумовою миру. Освітній компонент надає відомості про специфіку толерантності і знайомить зі способами її розвитку. Вивчення «Психології толерантності» допомагає здобувачам вищої освіти сприяє розвитку терпимості, рефлексивності, критичності і самостійності мислення, спонукає до загального розвитку людини, допомагає краще розуміти інших людей та вибудувувати ефективну міжособистісну взаємодію.

Дисципліна викладається для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання за спеціальністю 053 Психологія. Викладання дисципліни ґрунтується на використанні інтерактивних, ігрових та мультимедійних технологій навчання у традиційних та інноваційних формах, зокрема: проблемні лекції, лекції-візуалізації, лекції із застосуванням техніки зворотного зв'язку (інтерактивні); практичні заняття з використанням дискусій, мозкового штурму; методу аналізу та діагностики психологічних ситуацій; елементів тренінгу; самостійна робота (лекція-презентація і тестовий контроль).

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни – ознайомити здобувачів вищої освіти з теоретичними основами психології толерантності та розвинути толерантність як важливу професійну якість.

Завдання дисципліни: Формування загальних та спеціальних компетентностей щодо здатності цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність, здатності діяти на основі етичних міркувань (мотивів), здатності діяти соціально відповідально та свідомо, здатності організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології, здатності ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах, здатності дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями, здатності використовувати психологічний інструментарій надання допомоги представникам соціально-вразливих категорій населення.

Очікувані результати навчання

Здобувач вищої освіти, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: уміти здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення завдань з психології толерантності; обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел щодо толерантності й її видів; рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів дослідження, формулювати аргументовані висновки щодо особливостей взаємодії з іншими людьми і власного саморозвитку; взаємодіяти, вступати у комунікацію, розуміти, толерантно ставитися до осіб, що мають інші психологічні, гендерні, національні вікові та інші відмінності

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ теми	№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота здобувача		
				Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6	7
1	1	Вступ до психології толерантності	Дослідження індивідуального розуміння толерантності	1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Вибір теми презентації.	4	[1]; [2] с. 12-47.
	2	Історико-методологічні основи психології толерантності		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	3	[1]; [2] с. 12-47.
	3	Виховання і розвиток толерантності		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Підготовка до тестового контролю 1	4	[1]; [2] с. 153-158, с. 182-223.
2	4	Поняття про етнічну толерантність	Толерантність до представників різних національностей	1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	3	[5] с. 127-142.
	5	Національні характери		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Підготовка до тестового контролю 2.	4	[5] с. 127-142.
3	6	Гендерна ідентичність як основа гендерної толерантності	Толерантність до чоловіків і жінок	1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Підготовка до захисту творчої роботи.	4	[4] с. 32-47; с. 110-113; [5] с. 144-168

№ теми	№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота здобувача		
				Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6	7
	7	Пояснення існування статей і відмінностей між ними	Особливості психодіагностики психологічної статі особистості	1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	3	[4] с. 32-47; с. 110-113; [5] с. 144-168
	8	Гендерні відмінності в психічній діяльності і поведінці		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Підготовка до захисту творчої роботи.	4	[4] с. 32-47; с. 110-113; [5] с. 144-168
	9	Толерантне ставлення до ЛГБТ спільноти		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	3	[4] с. 32-47; с. 110-113; [5] с. 144-168
4	10	Толерантне ставлення до осіб з особливими потребами	Толерантність до осіб, що є соціально вразливими	1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	4	[3] с. 8-60, с. 74-84.
	11	Толерантне ставлення до людей похилого віку		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	3	[3] с. 8-60, с. 74-84.
	12	Толерантне ставлення до людей з психотравмою і ПТСР	Толерантність до осіб з ПТСР	1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Підготовка до захисту творчої роботи.	4	[3] с. 8-60, с. 74-84.
	13	Толерантне ставлення до вимушених переселенців		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	4	[3] с. 8-60, с. 74-84.
5	14	Толерантне ставлення до людей з різними типами темпераменту	Толерантність до осіб з різними темпераментами та характерами	1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	4	[4] с. 15-18, с. 56-87, с. 128-145; [5] с. 30-41; с. 53-125; с. 169-196.
	15	Толерантне ставлення до людей з різними типами характеру		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Підготовка до захисту творчої роботи.	4	[4] с. 15-18, с. 56-87; с. 128-145; [5] с. 30-41; с. 53-125; с. 169-196.
	16	Толерантне ставлення до людей з різними типами мислення і сприйняття	Толерантність до осіб з різним світосприйняттям і самосприйняттям	1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою.	3	[4] с. 15-18, с. 56-87, с. 101-108, с. 114-127, с. 146-153 [5] с. 30-41; с. 53-125; с. 169-196.

№ теми	№ тижня	Тема лекції*	Тема практичного заняття*	Самостійна робота здобувача		
				Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6	7
	17	Толерантне ставлення до людей з урахуванням особливостей їх Я-концепції		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Підготовка до захисту творчої роботи.	4	[4] с. 15-18, с. 56-87, с. 101-108, с. 114-127, с. 146-153 [5] с. 30-41; с. 53-125; с. 169-196.
	18	Толерантне ставлення до людей з урахуванням їх реакцій на життєві обставини		1. Опрацювання літератури, конспекту лекцій. 2. Підготовка до практичного заняття за темою. 3. Підготовка до тестового контролю 3.	4	[4] с. 15-18, с. 56-87, с. 101-108, с. 114-127, с. 146-153 [5] с. 30-41; с. 53-125; с. 169-196.

Примітка: * Лекції проводяться щотижня по дві години, практичні заняття – раз на два тижні.

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу в Університеті відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітній програмі та навчальному плану. Здобувач зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, практичні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття здобувач зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відвітати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До практичних занять здобувач має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набуті особою знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок визнання та перезарахування результатів навчання здобувачів вищої освіти у Хмельницькому національному університеті (<http://surl.li/codwt>), п.4. «Визнання і зарахування результатів навчання, набутих особою».

Виконуючи самостійну роботу з дисципліни, здобувач має дотримуватися політики доброчесності. У разі наявності плагіату він отримує незадовільну оцінку і має виконати завдання за новою темою.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання академічних досягнень здобувача здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за інституційною чотирибальною шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих позитивно з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти визначаються відповідно до структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт.

Оцінювання результатів навчання здобувачів денної форми навчання складається з таких елементів: тестовий контроль, творчі завдання (тренінг толерантності, лекція-презентація), усна відповідь.

Для практичних занять встановлюється обов'язковий мінімум оцінок, які має отримати здобувач впродовж семестру, щоб виконати програму дисципліни. Засвоєння здобувачем теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється усним опитуванням і тестуванням. Виконання індивідуального завдання завершується підготовкою і захистом презентації у терміни, встановлені графіком самостійної роботи.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання здобувачів денної форми навчання за ваговими коефіцієнтами:

Аудиторна робота		Самостійна робота здобувача		Семестровий контроль (залік) За рейтингом	
Практичне заняття		Творче завдання (лекція-презентація)	Тестовий контроль (ТК)		
Творче завдання (тренінг толерантності)	Обговорення теоретичного матеріалу (УО)		Т1-3	Т4-5	
	T1-3	T4-5			
ВК:	0,25	0,25	0,25		0

Умовні позначення: ВК – ваговий коефіцієнт; Т – тема лекції

Пропущене заняття здобувач зобов'язаний відпрацювати у встановлений викладачем термін, але не пізніше, ніж за два тижні до кінця теоретичного навчання у семестрі.

Критерії оцінювання за видами робіт

Практичне заняття (усне опитування)

<i>Оцінка за інституційною шкалою</i>	<i>Узагальнений критерій</i>
<i>Відмінно</i>	Здобувач глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і у письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення роботи. Здобувач не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки. При відповіді допустив дві-три несуттєві помилки.
<i>Добре</i>	Здобувач виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання закономірностей тощо. Відповідь здобувача має будуватися на основі самостійного мислення. Здобувач у відповіді допустив дві-три несуттєві помилки.
<i>Задовільно</i>	Здобувач виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь здобувача будується на рівні репродуктивного мислення, здобувач має слабкі знання структури курсу, допускає неточності і суттєві помилки у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
<i>Незадовільно</i>	Здобувач виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється здобувачу, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення дисципліни.

Тестовий контроль

Тестування відбувається у Модульному середовищі для навчання ХНУ. Здобувач може пройти тест письмово за умови здачі заборгованості або відсутності технічних можливостей для комп'ютеризованого проходження тесту. На тестування відводиться 15 хвилин. Правильні відповіді здобувач записує у талоні відповідей. Кожний тематичний тестовий контроль містить 10 завдань. Вірна відповідь за кожне завдання оцінюється в один бал. Оцінювання здійснюється за інституційною шкалою. Відповідність набраних балів за тестове завдання оцінці, що виставляється здобувачу, наведена у таблиці.

Сума балів за тестові завдання	0-4	5-7	8-9	10
Оцінка за інституційною шкалою	2	3	4	5

Якщо здобувач отримав незадовільну оцінку, то він має перездати її в установленому порядку, але обов'язково до терміну наступного контролю. У випадку, коли здобувач не виконав індивідуальний план з дисципліни у заплановані терміни без поважних причин, то під час відпрацювання заборгованості при позитивній відповіді йому виставляється оцінка «задовільно».

Творчі роботи

Протягом вивчення дисципліни «Психологія толерантності» студент має виконати низку творчих робіт, частина яких включена в аудиторну роботу (тренінг толерантності), а частина – у самостійну (лекція-презентація). Вимоги, шаблони та зразки виконання всіх творчих завдань представлені у Модульному середовищі для навчання та методичних вказівках до дисципліни.

Критерії оцінювання творчих робіт та оформлення творчих завдань

Оцінка за інституційною шкалою	Узагальнений критерій оцінювання творчих робіт
Відмінно	<i>Оформлення</i> – охайне та естетичне. Представлені <i>всі пункти</i> плану до роботи та дотримано всіх вимоги до неї. Проявлена власна творчість і самостійна думка.
Добре	<i>Оформлення</i> – охайне. Випущені окремі пункти і/або порушені 1-3 вимоги до роботи. Елементи творчості і самостійності представлені мало.
Задовільно	<i>Оформлення</i> – неохайне. Завдання виконано не в повному обсязі, але достатньому для демонстрації проведеної роботи. Проявлено репродуктивне, несамостійне мислення.
Незадовільно	<i>Оформлення</i> – неохайне. Завдання виконане в недостатньому обсязі.

Підсумкова оцінка за семестр згідно з національною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до Електронного журналу. При цьому за вітчизняною шкалою ставиться відповідна оцінка, а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній здобувачем кількості балів відповідно до таблиці Співвідношення.

Співвідношення вітчизняної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інституційна інтервальна шкала балів	Інституційна оцінка, критерії оцінювання		
A	4,75–5,00	5	Зараховано	<i>Відмінно</i> – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навичок
B	4,25–4,74	4		<i>Добре</i> – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками
C	3,75–4,24	4		<i>Добре</i> – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками
D	3,25–3,74	3		<i>Задовільно</i> – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією
E	3,00–3,24	3		<i>Задовільно</i> – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2,00–2,99	2	Незараховано	<i>Незадовільно</i> – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0,00–1,99	2		<i>Незадовільно</i> – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни

Неформальна освіта

Можливе зарахування таких точок контролю через проходження здобувачами освіти таких навчальних курсів на платформі Prometheus:

1) здобувачі освіти денної форми навчання:

– тестовий контроль за темою 1 «Психологія толерантності у сучасному світі» – курс «Культура толерантності: як побудувати суспільство, комфортне для всіх» (URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+TOL101+2020_T3/about);

– тестовий контроль за темою 2 «Гендерна толерантність» – курси «Я знаю гендер» (URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:UNW+GENDER101+2020_T3/about) або «Жінки та чоловіки: гендер для всіх» (URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/IRF/101/2015_T2/about);

– тестовий контроль за темою 5 «Толерантність до осіб з різними індивідуально-типологічними особливостями» – курси «Освітні інструменти критичного мислення» (URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/about) або «Наука повсякденного мислення» (URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/UOx/THINK101/2016_T2/about).

2) здобувачі освіти заочної форми навчання:

– підсумковий тестовий контроль для студентів заочної форми навчання – курс «Культура толерантності: як побудувати суспільство, комфортне для всіх» (URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+TOL101+2020_T3/about).

Питання для самоконтролю результатів навчання

1. Що таке толерантність?
2. Що таке інтолерантність?
3. Які є форми нетолерантності?
4. Які чинники нетолерантності й толерантності.
5. Опишіть історичні погляди на толерантність як суспільне явище.
6. Визначте підходи щодо сутності феномену толерантності.
7. Чому толерантність – це важлива якість сучасної людини?
8. Які особливості виховання і розвитку толерантності?
9. Якою є структура навчально-розвивальних заходів з толерантності (тренінг, просвітницька лекція)?
10. Що таке стать і гендер?
11. Які аспекти гендерної ідентичності?
12. Розкажіть про розвиток гендерної ідентичності.
13. Визначте біологічні причини гендерних відмінностей.
14. Визначте соціально-психологічні причини гендерних відмінностей.
15. Визначте еволюційні причини гендерних відмінностей
16. Які є гендерні відмінності в психічній діяльності і поведінці?
17. Розкажіть про професійну самореалізацію чоловіків і жінок.
18. Хто такі ЛГБТ?
19. У чому має проявлятися толерантність до ЛГБТ?
20. Що таке етнічна толерантність та інтолерантність?
21. Що таке релігійна та расова інтолерантність?
22. Що таке національний характер?
23. Розкажіть про національні характери окремих народів світу.
24. Розкажіть про національний характер українців.
25. Хто такі особи з особливими потребами?
26. Які правила комунікації із людьми з особливими потребами?
27. Які є видатні люди з особливими потребами?
28. Що таке старість?
29. Які є типи старості?
30. Які психологічні особливості людей похилого віку?
31. У чому полягає толерантне ставлення до людей похилого віку і психологічна допомога їм?
32. Що таке психотравма?
33. Що таке посттравматичні стресові розлади (ПТСР): поняття, причини, ознаки?
34. У чому толерантність і психологічна допомога особам з психотравмою і ПТСР?
35. У чому полягає толерантність до себе як профілактика емоційного вигорання?
36. Хто такі вимушені переселенці?
37. Які проблеми вимушених переселенців?
38. У чому толерантність і психологічна допомога вимушеним переселенцям?
39. Що таке темперамент і які його властивості?
40. Які особливості різних типів темпераменту?
41. Що таке характер і які його властивості?
42. Які психологічні особливості різних типів характеру?
43. Які психологічні особливості право- і лівопівкульних осіб?
44. Які психологічні особливості людей з різним типом сприйняття?
45. Що таке Я-концепція і яка її структура?
46. Які особливості людей з різною самооцінкою та взаємодії з ними?
47. Що таке локус контролю?
48. Які є реакції на ситуацію фрустрації?
49. Що таке психологічне подолання і які його варіації?
50. Які відмінності між людьми з позитивним і негативним мисленням?

Рекомендована література:

Основна:

1. Декларація принципів терпимості. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503?lang=uk#Text (дата звернення: 01.10.2021).
2. Павленко В. М., Мельничук М. М. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів): монографія. Полтава : ФОП Мирон І. А., 2014. 244 с.
3. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ «Видавництво «Логос», 2015. 207 с.
4. Подкоритова Л. О., Карпова Д. Є., Ігумнова О. Б., Комар Т. В. Диференційна психологія : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2022. 202 с.
5. Романовська Л. І., Подкоритова Л. О. Диференційна психологія : навч. посіб. Львів : «Новий світ – 2000», 2020. 236 с.

Додаткова:

6. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2006. 1728 с.
7. Дубчинський В. В., Кусайкіна Н. Д., Цибульник Ю. С. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків : Школа, 2006. 1008 с
8. Залановська Л. І. Аналіз теоретико-методологічних підходів до проблеми толерантності як психологічного феномена. Теорія і практика сучасної психології. 2016. № 2. С. 9–15.
9. Коротюк З. М., Демидась С. Р. Методичні рекомендації щодо організації та надання психологічної допомоги дітям та сім'ям вимушених переселенців. Тернопіль, 2018. 14 с.
10. Лапа В. М. Наукові підходи до визначення поняття «комунікативна толерантність». Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки» : зб. наук. пр. 2016. № 6. С. 61–65.
11. Лапа В. М. Формування комунікативної толерантності старшокласників у процесі внутрішкільної інтеграції в умовах інклюзивного навчання : Дис.канд.психол.наук – Харків, 2019. 217 с.
12. Латинсько-український та українсько-латинський словник. Київ : Чумацький шлях, 2009. 617 с.
13. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога : посібник. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
14. Подкоритова Л. О. Рефлексія, самопізнання, психологічна самопоміага: тренінги та арт-терапевтичні методики : навч.-метод. посіб. Видання друге, виправлене і доповнене. Хмельницький : Центр інноваційної психології та педагогіки Хмельницького національного університету, 2018. 128 с.
15. Психологічна енциклопедія / упор. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
16. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л. А. та ін. ; за ред. Волинець Л. С. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.
17. Сагановська Т. П. Толерантність як важлива складова частина принципу ненасилля. Актуальні проблеми філософії та соціології : наук.-практ. журнал. Одеса, 2017. Вип. 19. С. 95-98.
18. Сучасний словник іншомовних слів. Київ : вид-во «Довіра», 2006. 789 с.